

SAMEN IN ZEE (2)
Het cultuurprofiel van Zeeland

Inhoud

Samenvatting	4
Inleiding	6
1. Ons onderscheidend vermogen	7
2. Visie	9
3. Uitdagingen en mogelijkheden	13
4. Thema's	15
5. Samenwerking	16
6. Waarde	17

Zeeland, de vier grotere Zeeuwse steden, zeven kleinere steden en hun ligging ten opzichte van elkaar, de kust en de grote agglomeraties ten noorden en ten zuiden.

Samenvatting

Bidbook en cultuurprofiel

Het cultureel profiel van Zeeland wordt geschetst in twee publicaties: het bidbook 'Samen in Zee, Cultuur als pijler van stedelijke aantrekkelijkheid' en dit profiel 'Samen in Zee (2), Het cultuurprofiel van Zeeland'. Het bidbook is een gezamenlijk product van de vier grootste Zeeuwse gemeenten (Goes, Middelburg, Terneuzen en Vlissingen) en de Provincie Zeeland en legt een sterke focus op stedelijke aantrekkelijkheid.

Het cultuurprofiel Samen in Zee (2) is gebaseerd op de resultaten van drie regiobijeenkomsten waarin mensen uit de praktijk ('het veld') zich bogen over vragen als: Waarin onderscheidt Zeeland zich? Wat zijn onze kansen en uitdagingen? Welke thema's zijn hieraan te verbinden?

Uit beide publicaties blijkt dat Zeeland groot belang hecht aan samenwerking. De vier grote Zeeuwse gemeenten (Z4) en de Provincie werken op tal van gebieden samen. De overige negen gemeenten willen we daar aansluiting bij laten vinden.

Onderscheidend vermogen

Onze ligging in zee met een kustlijn van 650 kilometer, tussen grote stedelijke gebieden, de schaal, ons rijke verleden, ons erfgoed en de typisch Zeeuwse functie van cultureel doorgeefluik tussen Holland en Vlaanderen - Zeeland voelt anders. Zowel maritieme sfeer als het gevoel van het zuiden hangen er in de lucht.

De eigenschappen van ons culturele ecosysteem zijn te clusteren in twee categorieën:

1. Ligging en decor
2. Schaal en sfeer

Visie

Het onderscheidend vermogen van onze identiteit is bepalend voor de Zeeuwse visie op cultuur. De Zeeuwse identiteit vormt de context waarbinnen we de verdere ontwikkeling vormgeven en waaraan Zeeland mede zijn kracht ontleent. Dat wat ons anders maakt, maakt ons sterk en is onze leidraad richting een duurzame toekomst.

Wij gaan ervan uit dat niet alles op het gebied van cultuur in Zeeland aanwezig hoeft te zijn. Zeeuwse steden en regio's zien we als complementair in plaats van concurrerend en hetzelfde geldt voor voorzieningen in de ons omringende regio's.

Samenwerking is daarbij uiteraard cruciaal. Binnen onze visie op cultuur bevorderen de volgende voornemens die samenwerking:

1. Cultuurhistorie: we hebben veel en dit willen we veel beter gaan inzetten
2. Cultuureducatie: van leren naar activeren en aansluiting vinden met de praktijk
3. Tijdelijkheid: veranderende functies van gebouwen en plaatsen en de tijd daartussen goed benutten
4. Broedplaatsen: jonge creatieven (vraaggericht) helpen met breed opgezette broedplaatsen
5. Cultuurproductie: Zeeland slim en sterk inzetten als uniek decor voor cultuurproducties
6. Internationalisering: onze internationale culturele banden aanhalen, dichtbij en ver weg
7. Zeeland Culturele Hoofdstad 2033: stip op de horizon voor meer samenwerking

Uitdagingen en mogelijkheden

Tijdens de drie bijeenkomsten met de praktijk zijn vele tientallen uitdagingen en mogelijkheden benoemd. Ze zijn in te delen in de volgende categorieën:

1. Marketing en pr: het beter en breder vertellen wat we nu al hebben, ook richting nieuwe doelgroepen in noord en zuid en in onze eigen provincie
2. Vervoer & bereikbaarheid: gevoelsafstanden korter maken (vervoer op maat, combitickets)
3. Oude & nieuwe Zeeuwen: vraaggestuurd benaderen van nieuwe doelgroepen, inzet van cultuur ten behoeve van het vestigingsklimaat
4. Kusten & karakters: focus op ligging, erfgoed en identiteit voor een onderscheidende culturele profilering

Samenwerking

Om samenwerking op een praktische wijze te bevorderen en te versterken, zijn twee concrete doelen geformuleerd. Beide hebben tal van componenten in zich: samenwerking tussen steden en regio's, tussen sectoren en grensoverschrijdende samenwerking:

1. Het bidbook noemt de Vrede van Parijs, die in 1323 voorgoed een einde aan alle vijandelijkheden tussen Holland en Vlaanderen en in het bijzonder aan hun strijd om Zeeland. De Z4 en de Provincie zien de herdenking van 700 jaar vrede tussen Holland en Vlaanderen in 2023 als een van de twee stippen op de horizon als het gaat om nadere uitwerking van samenwerking.
2. Dit document noemt, aansluitend op het tijdspad van de herdenking van de Vrede van Parijs, de kandidaatstelling van Zeeland als Culturele Hoofdstad van Europa in 2033.

Inleiding

In juni 2018 verscheen het bidbook Samen in Zee van de vier grootste Zeeuwse gemeenten (Goes, Middelburg, Terneuzen en Vlissingen) en de Provincie Zeeland. Daarin presenteren zij hun visie op cultuur in Zeeland. Het schetst het onderscheidend cultureel profiel van Zeeland, benoemt kansen en beschrijft actiepunten. Dit bidbook, waarin een belangrijke rol is weggelegd voor stedelijke aantrekkelijkheid, geldt als basisdocument van het regionale cultuurprofiel voor Zeeland.

In september 2018 zijn drie regiobijeenkomsten georganiseerd waarin mensen uit de praktijk ('het veld') konden meedenken over dit profiel: hoe onderscheidt Zeeland zich? Wat zijn onze kansen en uitdagingen? Welke thema's zijn hieraan te verbinden? Ongeveer 150 cultuurprofessionals, -amateurs, belangstellenden én vertegenwoordigers van andere sectoren droegen hun steentje bij.

De resultaten van die bijeenkomsten vormen de basis voor de inhoud van deze tweede publicatie, die een belangrijke aanvulling biedt op het bidbook.

De uitgangspunten zoals genoemd op pagina 5 van de brochure 'Cultuurbeleid 2021-2024. Stedelijke en regionale profielen' van het ministerie van OCW worden zoveel mogelijk aangestipt, zij het in een ietwat afwijkende volgorde: voor Zeeland begint álles met het onderscheidend karakter van onze ligging.

Wat uit beide publicaties vooral blijkt, is dat in Zeeland groot belang aan samenwerking wordt gehecht. De vier grote Zeeuwse gemeenten (Z4) en de Provincie werken op tal van gebieden samen. De overige negen gemeenten willen we daar aansluiting bij laten vinden. Op het gebied van cultuur is die samenwerking relatief jong en zal deze verder worden uitgebouwd. Zeeuwse organisaties vinden elkaar al langer en komen tot praktische samenwerkingen, die goed uitpakken voor de deelnemende partners én het publiek. Deze samenwerking van onderop heeft draagvlak; de bereidheid tot intensiveren is groot. Van ons verwacht de culturele praktijk wél meer hulp bij bijvoorbeeld fondsenwerving en andere beleidsmatige ondersteuning. Wij hebben de kennis, ervaring en mankracht die bij de kleinere Zeeuwse organisaties vaak ontbreekt.

De komende periode willen we praktische samenwerking in de ruimste zin van het woord versterken en verbreden. De drie genoemde regiobijeenkomsten met het veld, het bidbook en deze publicatie zijn mede bedoeld als opmaat daarvoor.

1. Ons onderscheidend vermogen

Onze ligging in zee en tussen grote stedelijke gebieden, de schaal, het relatief rijke verleden, ons erfgoed en de oude, typisch Zeeuwse functie van cultureel doorgeefluik tussen Holland en Vlaanderen - Zeeland voelt anders. Bij het onderscheidend vermogen van Zeeland wordt in het bidbook uitgebreid stilgestaan.

Tijdens de drie regiobijeenkomsten zijn de unieke kwaliteiten van Zeeland stuk voor stuk bevestigd. Bovendien kwamen de deelnemers met aanvullingen en nuancerings. Sommige zijn misschien niet exclusief voor Zeeland, maar het geheel als soms der delen is dat wel degelijk.

Ons culturele ecosysteem bestaat volgens het Zeeuwse veld uit de volgende eigenschappen, die te clusteren zijn in twee categorieën:

1.1. Ligging en decor

De naam Zeeland zegt genoeg. Eilanden, zeearmen, zandplaten: de regio heeft een kustlijn van 650 kilometer. Die ligging in zee, dat samenspel tussen water en land, zilt en zoet, eb en vloed, zon en wind onderscheidt Zeeland van alle andere regio's in dit deel van Europa. Het biedt innovatieve mogelijkheden en er is volop ruimte om daarmee te pionieren.

Eilanden & identiteit

De Zeeuwse eilanden (ook Zeeuws-Vlaanderen bestaat grotendeels uit voormalige eilanden) hebben allemaal een geheel eigen identiteit. Het zijn kleine werelden op zich. Rondom één hoofdplaats vol voorzieningen bevinden zich kleinere plaatsen met aanvullende faciliteiten. De combinatie van die eigen identiteiten en het eeuwenoude evenwicht tussen steden, kust en platteland is typisch voor onze eilanden.

Karakter & erfgoed

De Zeeuwse steden, zowel de vier grotere (Goes, Middelburg, Vlissingen en Terneuzen) als de kleinere steden (denk aan Zierikzee, Hulst, Tholen en Sluis) hebben een relatief grote oude binnenstad. Dat is historisch zo gegroeid: zonder uitzondering waren het vroeger belangrijke handelssteden die de afgelopen eeuw minder snel zijn gegroeid dan het landelijk gemiddelde. Dat geeft ze een uniek karakter en een rijk cultureel erfgoed. Dat geldt evengoed voor ons platteland. Door de ligging op eilanden is veel erfgoed, materieel én immaterieel, en veel karakter bewaard gebleven.

Tijdelijkheid & pioniers

Zeeland biedt ruimte voor creatieve pioniers en voor structurele tijdelijkheid. Het getij bepaalt hier het ritme. Mensen komen aan en trekken weer weg. Bouwen kerken en kantoren, openen scholen en forten en verdedigingslinies, en verlaten die weer. Er is een direct verband tussen onze geografische situatie, onze schaal en het relatief grote belang van deze structurele tijdelijkheid. Daar liggen onder meer op het gebied van cultuur grote kansen. Sommige festivals weten onze ligging al te benutten, maar er valt nog meer uit te halen.

Contacten & diversiteit

Een ander direct gevolg van onze ligging is onze internationale oriëntatie. Zeeland geldt van oudsher als overgangsgebied tussen Holland en Vlaanderen op het gebied van taal en cultuur. En door onze ligging aan open zee werd Zeeland een uitvalbasis voor pioniers en handelaren over de hele wereld.

Al die contacten, van inpolderingen door Vlaamse monniken en een grote toestroom van Hugenoten tot Zeeuwse handelsposten en koloniën in zowat alle werelddelen, zijn van invloed geweest op onze identiteit. Bovendien hebben we er, onder meer door vroegere vluchtelingen- en migratiestromen, een rijke traditie van openheid voor diversiteit aan overgehouden. Die gegevens bieden grote kansen als het gaat om (onder meer) cultuur.

1.2. Schaal en sfeer

Intimiteit & exclusiviteit

Zeeland is intiem. Niet alleen door schaal, ook door sfeer. Zelfs grote, internationale festivals voelen hier vriendelijk, vertrouwd, toegankelijk en laagdrempelig. Die intimiteit is net zo goed van toepassing buiten de culturele sector. Zo heeft het een positief effect op het vestigingsklimaat.

Onze steden zijn al even intiem. Er is veel stedelijke kwaliteit, maar het wordt nergens onpersoonlijk of massaal. De internationaal geconstateerde toenemende populariteit van de kleine grote stad hangt daarmee samen.

Cultuur in Zeeland wordt daarnaast gekenmerkt door een zekere exclusiviteit. Er is veel, er is topkwaliteit en we blinken uit in onontdekte pareltjes. Maar er valt nogal wat te ontsluiten.

Zon & zuiden

Zeeland is een warme provincie. Niet alleen kennen we hier de meeste zonuren en de hoogste gemiddelde jaartemperatuur, Zeeland voelt ook zuidelijk. Je voelt de nabijheid van Vlaanderen en je ruikt de zee. Om met Gerrit Komrij te spreken: het zuiden zit in Zeeland.

Trots & bezieling

Zeeuwen zijn trotse mensen. Ze schreeuwen het misschien niet van de daken, maar er is trots op de regionale identiteit, de geschiedenis, de omgeving en de streektaal. De opvallend solide en levendige basis in amateurkunst heeft daarmee te maken. Net als het feit dat hier met weinig middelen veel voor elkaar wordt gebracht. Tijdens een bijeenkomst viel de term 'de kracht van bezieling', de drang om er met iets van te maken. Dat laatste zit in het DNA van Zeeuwen; heel Zeeland is daar in feite een product van.

2. Visie

Onze unieke geografische gesteldheid, ons rijke culturele verleden en onze positie als doorgeefluik tussen Holland en Vlaanderen - onze identiteit is bepalend voor de Zeeuwse visie op cultuur.

Bij de ontwikkeling van Zeeland staat de mens centraal in zijn behoeften aan wonen, werken, persoonlijke ontwikkeling, ontspanning en sociaal contact. Daarbij koesteren we de Zeeuwse cultuur. Die vormt altijd de context waarbinnen we de verdere ontwikkeling vorm geven en waaraan Zeeland mede zijn kracht ontleent.

Cultuur is datgene wat mensen bindt en onderscheidt. Het creëert samenhang, diversiteit en dynamiek. Cultuur is een kernwaarde bij de bepaling en beleving van de Zeeuwse identiteit. Tegelijkertijd is het de kracht van cultuur dat zij in belangrijke mate bijdraagt aan het vestigingsklimaat, de economische bestedingen, de toeristische aantrekkingskracht en de leefbaarheid van Zeeland.

Wij gaan uit van de identiteit, kracht en kwaliteiten van onze provincie als sterk onderdeel van een dynamisch Vlaams-Nederlands Deltagebied. Dat wat ons anders maakt, maakt ons sterk en is onze leidraad richting een duurzame toekomst. Dat anders zijn, zit in de combinatie van ligging, economie en cultuur en de mensen die hier leven.

Het Zeeuwse cultuurbeleid richt zich op een toekomstbestendige infrastructuur, samen met externe partners te realiseren en aansluitend bij het cultuurbeleid van het Rijk en de daarmee samenhangende (wettelijke) taken.

Gemeenten zijn verantwoordelijk voor de lokale culturele infrastructuur. Gemeenten en Provincie zijn samen verantwoordelijk voor de regionale infrastructuur: per Zeeuwse regio hebben we de onderlinge afstemming op hoofdlijnen van het wederzijdse cultuurbeleid vastgelegd in een convenant.

Wij gaan er vanuit dat niet alles op het gebied van cultuur in Zeeland aanwezig hoeft te zijn. Zeeuwse steden en regio's zien we als complementair in plaats van concurrerend en hetzelfde geldt voor voorzieningen in de ons omringende regio's.

Om die gewenste toekomstbestendige infrastructuur te realiseren, is goede samenwerking van groot belang. Een aantal onderwerpen binnen onze visie op cultuur bevordert die samenwerking of maakt er, zoals niet voor niets als punt 0 genummerd, een project op zich van. We bespreken deze hieronder.

0. Samenwerking

Het bidbook Samen in zee is een gezamenlijk product van de vier grote Zeeuwse gemeenten en de Provincie Zeeland. Het is voor hen een beginpunt voor verdere, structurele, praktische en vergaande samenwerking en voor nadere uitwerking van de actiepunten uit het bidbook. Uitgangspunt is een integrale cultureel-stedelijke schets die moet leiden tot een werkagenda voor Zeeland. Kort gezegd, zal die schets álle relevante terreinen omvatten en dwarsverbanden daartussen in kaart brengen en benutten (cultuur, toerisme, horeca, retail, evenementen, sport/gezondheid, food, etc.). Eerste opdracht voor de gemeenten is als opmaat voor een provinciale schets eerst een schets voor de eigen gemeente te maken.

1. Cultuurhistorie

Zeeland heeft om tal van redenen, die bijna allemaal terug te voeren zijn op onze ligging 'in' zee, een rijke geschiedenis. Ons gezamenlijke culturele erfgoed is als gevolg daarvan al net zo rijk. Het is voor een belangrijk deel komen aanwaaien uit alle windstreken en is hier samengesmolten tot één Zeeuws geheel. Dit erfgoed bepaalt onze regionale identiteit. Dit gegeven willen we de komende periode veel beter gaan inzetten en ontsluiten dan tot nu toe gebeurt.

Zeeuwse Ankers, de culturele biografie van Zeeland, verzamelt en ontsluit verhalen over landschappen, monumenten, mensen en bij voorwerpen in musea. Door aandacht te geven aan erfgoed en verhalen werken we aan maatschappelijk draagvlak en dragen we bij aan duurzaam behoud. De koppeling tussen erfgoed, landschap en toerisme kan daarbij worden versterkt.

Om Zeeuwse Ankers voor een zo breed mogelijk publiek toegankelijk te maken, ontwikkelen we Zeeuwse erfgoedlijnen: verhaallijnen die elk een ander deel van de Zeeuwse geschiedenis in beeld brengen. De (culturele) instellingen en ondernemers in Zeeland kunnen vanuit deze verhaallijnen arrangementen voor recreanten en toeristen ontwikkelen. Musea nemen daarbinnen een belangrijke plaats in, bijvoorbeeld als 'instappunt' en met een informatie- en verwijfsfunctie. Het doel is om daarmee het vrijetijdsaanbod van Zeeland te verbinden en te verrijken.

2. Cultuureducatie

Zeeland is sterk in cultuureducatie. Van het basisonderwijs tot en met hoger beroeps- en wetenschappelijk onderwijs zijn organisaties bezig jongeren met cultuur in aanraking te laten komen en ze daarin zoveel mogelijk te activeren. Dit naast buitenschoolse activiteiten zoals Kunstbende en de Jeugd Theater School.

De komende periode willen we de onderlinge samenhang tussen die educatieve programma's en de aansluiting met de cultuursector verbeteren. Daarnaast willen we ons focussen op het culturele bewustzijn van kinderen en jongeren en aansluiting vinden bij de creatieve sector, bij de bedenkers en de makers van cultuur. Zo ontstaan doorgaande leerlijnen en kruisbestuivingen tussen onderwijs en kunst & cultuur. Niet alleen institutioneel, maar ook om een culturele/creatieve broedplaatsen in de provincie mogelijk te maken, zoals hieronder genoemd onder punt 4.

Zeeland staat bekend als aantrekkelijke woon- en werkplek voor kunstenaars en cultuurmakers. Deze mensen zijn vaak beschikbaar en bereid om bij te dragen aan cultuureducatie, bijvoorbeeld in de vorm van een mentorschap voor jonge, aankomende collega's.

We hebben in Zeeland een minor Liberal Arts op de University College Roosevelt en bijvoorbeeld een MBO dansopleiding. Die basis kan versterkt en verbreed worden, bijvoorbeeld door samenwerking van deze opleidingen met instituten in Rotterdam, Tilburg, Den Bosch, Breda, Antwerpen of Gent, om te helpen van cultuureducatie naar -stimulatie te gaan.

3. Tijdelijkheid

Eb, vloed, nieuwkomers, vertrekkers - Zeeland is sterk in structurele tijdelijkheid. De provincie ervaart namelijk in sterkere mate dan gemiddeld de gevolgen van een wisselende bevolkingssamenstelling (krimp, vergrijzing, seizoensschommelingen), economie, landschap, kustlijn en uitzicht. Dat biedt steeds nieuwe, tijdelijke mogelijkheden voor gebouwen,

ruimtes, terreinen en landschappen. We gaan op een structurele manier gebruikmaken van die tijdelijkheid; de eerste aanzetten daartoe zijn zowel op provinciaal als op gemeentelijk niveau gegeven. Zo is de Provincie Zeeland bezig met een project rond leegstaand vastgoed en pauzelanden en tijdelijke creatieve invulling daarvan.

Wat dat betreft zien we onze rijke festivaltraditie als voorbeeld en als bron van kennis en expertise. Dat geldt net zo zeer voor particuliere initiatieven die een schat aan ervaring hebben opgedaan met tijdelijkheid, zoals het uitbaten van oude industriële panden als locatie voor dance events, concerten, modeshows, foodfestivals, horeca en lifestyle-markten.

We willen samen met hen gaan kijken waar kansen liggen op het gebied van tijdelijkheid en die samen met hen benutten.

4. Broedplaats

Zeeland heeft moeite jongeren in de provincie te houden of ze ernaartoe te laten terugkeren. Soms willen jongeren (nog) niet terug, soms kán men niet terug omdat een passende woon-/werkomgeving ontbreekt. Bij (jonge) kunstenaars, cultuurmakers en andere creatieven in en rond Zeeland bestaat behoefte aan (culturele) broedplaatsen: locaties met bijvoorbeeld werkruimtes, expositieruimtes, ruimte voor experiment, concerten, festivals en voorstellingen waar veel kan en mag. Ook zaken als sport, games en uitgaan kunnen er verbonden worden met cultuur. Zeeland heeft de ruimte voor zulke broedplaatsen.

Faciliteren van dergelijke broedplaatsen behoort tot de prioriteiten van Provincie en gemeenten de komende jaren. Niet alleen wij zullen moeten samenwerken om zo'n broedplaats te faciliteren, de cultuursector zal samen moeten werken met de creatieve sector in de meest brede zin (vormgeving, architectuur) en met bijvoorbeeld toerisme, horeca en detailhandel.

Belangrijke constatering is wel, dat een broedplaats zo weinig mogelijk door buitenstaanders, en zeker niet door ons, moet worden gestuurd. Onze taak als overheden zit hem vooral in luisteren, meedenken en ondersteunen. In algemene zin moeten we flexibiliteit en creativiteit meer stimuleren en bijvoorbeeld durven gedogen in plaats van bij voorbaat verbieden.

5. Cultuurproductie

Zeeland is een gedroomd decor voor culturele producties. Het Zeeland Nazomerfestival en het Eindeloos Eiland Festival laten dat goed zien. Bedoeling is om meer aandacht te besteden aan cultuurproductie in de provincie, met ons decor, onze unieke ligging als leidend en bindend thema. Bestaande initiatieven zoals Zeeland Film Commission, Filmstarz en Pop aan Zee én nieuwe initiatieven willen we daartoe meer ruimte geven en hierbij steunen.

Van ons verwacht de culturele praktijk steun bij bijvoorbeeld fondsenwerving en andere beleidsmatige ondersteuning. Wij hebben de kennis, ervaring en mankracht die bij de kleinere Zeeuwse organisaties vaak ontbreekt.

6. Internationalisering

Zeeland is in de middeleeuwen grotendeels bedijkt en bevolkt vanuit Vlaanderen en werd na 300 jaar strijd met Vlaanderen in 1323 definitief onderdeel van het graafschap Holland. De culturele invloed van beide gewesten op Zeeland is enorm en bestaat al eeuwenlang.

Behalve invloed door dagelijks wederzijds contact was er bijvoorbeeld ook culturele 'input' door de intocht van Hugenoten en Salzburgers tijdens de Tachtigjarige Oorlog.

Iets jonger zijn de banden met Zeeuwse handelsposten, koloniën en nederzettingen in alle werelddelen. Van New York (onder meer de Rooseveltts zijn van Zeeuwse komaf) en Guyana tot Zuid-Afrika en Sri Lanka: overal streken Zeeuwen neer en overal staken ze iets op of lieten ze iets achter. Dit verleden is een van de redenen dat de Zeeuwse samenleving in de tweede helft van de 20e eeuw meer kleur begon te krijgen. Een ontwikkeling die nog altijd voortduurt en nog altijd voor culturele uitwisseling zorgt.

Bovengenoemde culturele verbanden en invloeden maken Zeeland uniek en bieden de provincie kansen op het gebied van inhoudelijke culturele samenwerking en uitwisseling met noord, zuid, oost en west. Zeeuwen weten de drukbevolkte stedelijke gebieden rond Zeeland beter te vinden voor cultuurbezoek dan andersom. Er valt nogal wat te winnen als we door slimme samenwerking met noord en zuid, gezamenlijke producties, goed vervoer en/of handige arrangementen dit éénrichtingsverkeer weten om te buigen in tweerichtingsverkeer. Dus ook op het gebied van marketing liggen mogelijkheden.

Dat laatste geldt voor Zeeland in het bijzonder als het gaat om niet-bezoekers. In onze Provincie wordt los van een deel van de eigen bevolking een aanzienlijk deel van de toeristen en dagjesmensen nog onvoldoende bereikt.

In 2018 is met het project Grensverleggers inhoud gegeven aan de samenwerking tussen de Zuid-Nederlandse provincies en het Vlaams-Nederlands Huis deBuren. Grensverleggers ondersteunt projecten met bovenlokaal publieksbereik, die leiden tot duurzame verbanden tussen cultuurmakers uit Vlaanderen en één of meerdere Nederlandse grensprovincies. Het doel is om de samenwerking tussen Vlaanderen en Zuid-Nederland op het vlak van kunst en cultuur vanzelfsprekender en duurzamer te maken en daarmee een structureel karakter geven.

De Euregio Scheldemond (Zeeland, Oost-Vlaanderen en West-Vlaanderen) kan hierin een rol spelen. De Scheldemondraad drong afgelopen jaar meermaals aan op een treinverbinding voor persoonsvervoer tussen Terneuzen en Gent. Iets wat we vanuit cultureel perspectief alleen maar kunnen toejuichen. De Zeeuwse en Gentse havens vormen tenslotte tegenwoordig één havenschap, maar openbaar vervoer tussen de belangrijkste steden in dit havengebied blijft nog altijd beperkt tot de buslijn Middelburg-Gent, die slechts in het weekend rijdt.

Stip op de horizon voor wat betreft internationale samenwerking op tal van terreinen, is de herdenking van 700 jaar Vrede van Parijs in 2023. Dan staan we stil bij 700 jaar vrede tussen Holland en Vlaanderen; de laatste vijandelijkheden gingen acht eeuwen geleden om zeggenschap over Zeeland.

7. Culturele Hoofdstad

Op 8 oktober 2018 nam de gemeenteraad van Middelburg een motie aan om een traject in gang te zetten met als doel heel Zeeland in 2027 aan te melden als kandidaat Culturele Hoofdstad van Europa voor het jaar 2033. Deze motie sluit naadloos aan op hetgeen het Zeeuwse culturele veld tijdens een van de bijeenkomsten rondom het cultureel profiel al aangaf: men deelt deze ambitie en dit biedt een mooie, concrete stip op de horizon voor wat betreft een intensivering van de samenwerking binnen Zeeland. De uitvoering van Samen in Zee, bestaande uit het bidbook en dit profiel, is hierbij de eerste toets.

3. Uitdagingen en mogelijkheden

Bijna alles wat ons anders maakt, komt voort uit onze ligging. Het bidbook signaleert kansen en formuleert actiepunten op basis van ons onderscheidend vermogen (Samen in Zee, p. 11-16 en 19-23). Tijdens de in de inleiding genoemde drie bijeenkomsten met de culturele praktijk zijn nog eens vele tientallen uitdagingen en mogelijkheden benoemd.

Al deze reacties nemen we zoveel mogelijk mee in de nadere uitwerking van het bidbook in praktisch beleid. De essentie ervan presenteren we hieronder, als onderdeel van het Zeeuws cultureel profiel. Het gaat nadrukkelijk om uitdagingen en mogelijkheden; in een volgend stadium zetten we die zoveel mogelijk om in praktisch beleid.

1. Marketing & pr

Zeeland is meer dan een land van duinen en stranden, maar dat is nog onvoldoende bekend. Ons culturele aanbod en onze stedelijke kwaliteiten verdienen meer aandacht en kunnen we beter verkopen. Integrale communicatie van alles wat er nu al is (een provinciaal overzicht met al onze aaneengeregen parels en een provinciale agenda) en het aanspreken van nieuwe doelgroepen, als inwoners van de Rijnmond en Antwerpen/Gent, verdienen onze bijzondere aandacht.

Er moet ook aansluiting komen bij het aanvalsplan in het kader van de Regiodeal Arbeidsmarkt. Het vergroten van de aantrekkingskracht van onze provincie voor bedrijven en voor goedopgeleiden die hier willen komen wonen en werken, staat daarbij centraal. In dat kader verwijzen we ook naar het rapport van de Commissie Balkenende, zoals geciteerd in hoofdstuk 6 (Waarde) van dit document.

Inzet van cultuur voor bijvoorbeeld het vestigingsklimaat in Zeeland mag evenwel niet ten koste gaan van artistieke integriteit; alleen wat echt en oprecht is, heeft tenslotte daadwerkelijk impact.

2. Vervoer & bereikbaarheid

De bijzondere geografische gesteldheid van Zeeland zorgt voor fysieke afstanden én voor gevoelsafstanden. Voor boot en tunnel moet worden betaald en openbaar vervoer is, zeker later op de avond, beperkt beschikbaar.

Dit is een punt dat in Zeeland extra aandacht verdient. Maar Zeeland heeft gelukkig ruimte om te pionieren met een mobiliteitsplan dat barrières kan slechten. Niet alleen gaan we kijken naar alternatieve vormen van openbaar vervoer (op maat), maar ook naar combitickets of arrangementen voor bijvoorbeeld een tunnelpassage, restaurantbezoek, cultuurbezoek en een overnachting bieden mogelijkheden voor Zeeuwen en bezoekers. Met dat laatste voorbeeld verkleinen we in elk geval de gevoelsafstand.

Een ander punt van aandacht is het verbeteren van de bereikbaarheid van musea voor met name leerlingen van het primair onderwijs in relatie tot cultuureducatie.

3. Oude & nieuwe Zeeuwen

Zeeland wordt geconfronteerd met een aantal ontwikkelingen als vergrijzing, hier en daar krimp, de komst van Nieuwe Nederlanders en (gefortuneerde) pensionado's, het wegtrekken en al dan niet wegblijven van jongeren en de komst van jonge Vlaamse gezinnen in Zeeuws-Vlaanderen.

Al die ontwikkelingen verdienen bijzondere aandacht en bieden kansen. Vraaggestuurd werken leert ons beter anticiperen op nieuwe doelgroepen. Zo willen we Vlaamse gezinnen die hier wel wonen maar nog niet 'meedoen', beter bij onze regio betrekken.

Een andere bijzonder kansrijke categorie bestaat uit jonge cultuurmakers en kunstenaars die wel naar Zeeland willen komen of hier willen blijven, maar onvoldoende plaats vinden. En studenten, waar Zeeland er steeds meer van krijgt en die steeds meer participeren in de samenleving, bieden eveneens nieuwe mogelijkheden.

Voor wat betreft het tekort aan jonge professionals ligt het voor de hand samen op te trekken met het bedrijfsleven. Dat is er tenslotte gebaat bij een zo gunstig mogelijk vestigingsklimaat en daarbij speelt stedelijke kwaliteit (en daarmee cultuur) een hoofdrol.

4. Kusten & karakters

Zeeland is een (voormalig) eilandenrijk. Eilanddenken stamt uit de tijd dat de bevolking van een eiland het samen moest rooien. Samenwerken was een kans, invloeden van buiten waren een bedreiging. Nu wordt aan eilanddenken een nieuwe invulling gegeven. De sterke, eigen karakters van de eilanden én de noodzaak tot onderlinge samenwerking bieden kansen, geen bedreigingen. De onderlinge rivaliteit is, misschien behalve op het sportveld, verdwenen en er is in toenemende mate sprake van een Zeeuwse identiteit.

Deze geografische en culturele gegevens kunnen we nog beter inzetten om te komen tot een duidelijk onderscheidende culturele profilering. Zeeland als decor, met culturele uitingen die aansluiten op de eilandelijke identiteit in kwestie. In feite doen onze meest succesvolle evenementen dit al (denk aan Nazomerfestival, Film by the Sea, Concert at Sea, maar ook aan de Kustmarathon) en ligt er volop ruimte voor kleinere evenementen en organisaties om daar meer uit te halen.

Decor en erfgoed komen bijvoorbeeld samen in de Staat-Spaanse Linies, een serie duidelijk zichtbare herinneringen aan de Tachtigjarig Oorlog. Hier ligt een duidelijke relatie en samenwerking in het verschieft met erfgoedprojecten als Zeeuwse Ankers.

4. Thema's

Als thema's binnen het Zeeuws cultureel profiel gelden de tien actiepunten uit het bidbook, de trajecten rond samenwerking uit hoofdstuk 2 en de vier thema's uit het voorgaande hoofdstuk. Basis voor al deze punten is samenwerking. Het aanzwengelen, verbeteren, verbreden en verdiepen daarvan, is in feite het hoofdthema voor het Zeeuws cultuurbeleid voor de komende periode.

Uit het bidbook Samen in zee

0. Zeeland in een Stroomversnelling
1. De stad en het Zeeuws stedencluster Goes-Middelburg-Terneuzen-Vlissingen (de 'Z4') als complete attractie
2. De toenemende populariteit van de kleine grote stad
3. De veranderende bevolking: vergrijzing, meer diversiteit en hier en daar krimp
4. Leegstand en 'structurele tijdelijkheid'
5. Food: de rijke Zeeuwse culinaire cultuur in relatie tot het cultureel aanbod
6. Health: Zeeland als gezonde bestemming en de kansen die daar liggen voor cultuur
7. De kracht van Zeeuwse festivals en de professionaliteit van hun organisaties
8. Het Zeeuws decor; het onderscheidend vermogen van onze ligging
9. Van eenrichtingsverkeer (voor cultuurbezoek Zeeland uit) naar tweerichtingsverkeer (Zeeland in)

Uit hoofdstuk 2

1. Cultuurhistorie: we hebben veel en dit willen we veel beter gaan inzetten
2. Cultuureducatie: van leren naar activeren en aansluiting vinden met de praktijk
3. Tijdelijkheid: veranderende functies van gebouwen en plaatsen en de tijd daartussen goed benutten
4. Broedplaatsen: jonge creatieven helpen met breed opgezette broedplaatsen
5. Cultuurproductie: Zeeland slim en sterk inzetten als uniek decor voor cultuurproducties
6. Internationalisering: onze internationale culturele banden aanhalen, dichtbij en ver weg
7. Zeeland Culturele Hoofdstad 2033: stip op de horizon voor meer samenwerking

Uit hoofdstuk 3

1. Marketing en pr: het beter en breder vertellen wat we nu al hebben, ook richting nieuwe doelgroepen in noord en zuid en in onze eigen provincie
2. Vervoer & bereikbaarheid: gevoelsafstanden korter maken (vervoer op maat, combitickets)
3. Oude & nieuwe Zeeuwen: vraaggestuurd benaderen van nieuwe doelgroepen, inzet van cultuur ten behoeve van het vestigingsklimaat
4. Kusten & karakters: focus op ligging, erfgoed en identiteit voor een onderscheidende culturele profilering

5. Samenwerking

De Z4, het samenwerkingsverband van Terneuzen, Middelburg, Vlissingen en Goes, willen samen met de Provincie Zeeland als één stedelijke regio de stedelijke aantrekkelijkheid in Zeeland versterken. De vier steden zien elkaar als een constellatie van steden in elkaars invloedssfeer, zonder hiërarchie.

Naast de vier grote steden telt Zeeland nog een aantal belangrijke kernen met stedelijke en culturele voorzieningen. Denk aan Zierikzee, Hulst, Tholen, Sluis en Oostburg. Ook die plaatsen dragen bij aan de stedelijke aantrekkelijkheid van onze provincie.

Belangrijk is dat er consensus bestaat over elkaars complementaire karakter en dat van culturele voorzieningen in regio's om ons heen: we hóeven niet alles in eigen gemeente of provincie te kunnen vinden.

Op cultureel gebied was de totstandkoming van het bidbook en deze publicatie een eerste praktische stap richting meer samenwerking. Uiteindelijk doel is integrale intensieve samenwerking in de breedste zin van het woord. Tussen steden en regio's, tussen sectoren als cultuur, toerisme, horeca, sport, food, retail, openbaar vervoer, onderwijs, etc. én internationaal met de grote stedelijke gebieden om ons heen.

Wij willen middelen en methodes voor ontwikkelen als vormen van informeel structureel overleg, een online platform (met onder meer een integrale cultuuragenda en een cultuuratlas), cultuurarrangementen inclusief vervoer, eten, drinken, accommodatie, alternatieve vormen van vervoer van en naar evenementen, etc.

Daarnaast zijn er twee concrete doelen waar we door samenwerking naartoe willen werken. Beide hebben alle genoemde componenten in zich: samenwerking tussen steden en regio's, tussen sectoren en grensoverschrijdende samenwerking:

1. Het bidbook noemt de herdenking van de Vrede van Parijs . Die vrede, getekend in 1323, maakte voorgoed een einde aan alle vijandelijkheden tussen Holland en Vlaanderen en in het bijzonder aan hun strijd om Zeeland. De Z4 en de Provincie zien de herdenking van 700 jaar vrede tussen Holland en Vlaanderen in 2023 als één van de twee stippen op de horizon als het gaat om nadere uitwerking van samenwerking als proeftuin.
2. Dit document noemt, keurig aansluitend op het tijdspad van de herdenking van de Vrede van Parijs, de kandidaatstelling van Zeeland als Culturele Hoofdstad van Europa in 2033. Op 8 oktober 2018 jongstleden nam de gemeenteraad van Middelburg daartoe een motie aan. Daar spreekt een grote ambitie op het gebied van samenwerking uit.

6. Waarde

Cultuur is datgene wat mensen bindt en onderscheidt. Het creëert samenhang, diversiteit en dynamiek. Cultuur is een kernwaarde bij de bepaling en beleving van de Zeeuwse identiteit. Tegelijkertijd is de kracht van cultuur dat zij in belangrijke mate bijdraagt aan het vestigingsklimaat, de economische bestedingen, de toeristische aantrekkingskracht en de leefbaarheid van Zeeland.

Voor de komende jaren is cultuur vooral cruciaal als het gaat om leefbaarheid en vestigingsklimaat. Het probleem is even makkelijk te omschrijven als dat het moeilijk op te lossen is: Zeeland komt mensen tekort. Vooral aan goedopgeleide professionals is in tal van sectoren een groot gebrek. Cultuur, zeker in relatie tot stedelijke aantrekkelijkheid, zien we als een van de troeven waarmee we (jonge) mensen kunnen verleiden om naar Zeeland te verhuizen of hier te blijven.

Cultuur speelt in Zeeland de komende jaren dan ook een sleutelrol op het snijvlak van alle domeinen. Het rapport van de Commissie Balkenende uit 2016 omschrijft het als volgt:

“Cultuur draagt in belangrijke mate bij aan het vestigingsklimaat, de economische bestedingen, de toeristische aantrekkingskracht en de leefbaarheid van Zeeland. Cultuur is daarmee van belang voor de Zeeuwse inwoner, de toerist en hen die zich in Zeeland willen vestigen.... De commissie ziet cultuur als een onmisbare schakel in het keren van de geleidelijke achteruitgang in bewoners en voorzieningen (inclusief activiteiten) naar het bundelen van krachten richting duurzame economische structuurversterking. Daarbij is een inzet op stedelijke aantrekkelijkheid noodzakelijk om de trekkingmacht voor jongeren te vergroten. De versterking van cultuur (festivals, musea, cultuureducatie, etc.) moet daarvan onderdeel zijn.” [Bron: <https://www.zeeland.nl/digitaalarchief/zee1600253> pagina 31 en 32.]

////

Colofon

Uitgave

Provincie Zeeland

Tekst

Marco Evenhuis

Input

deelnemers cultuurbijeenkomsten Goes, Middelburg en Terneuzen, september 2018

In opdracht van

Gemeenten Goes, Middelburg, Terneuzen, Vlissingen en Provincie Zeeland

Fotografie

Beeldenbank laatzeelandzien.nl

Oktober 2018